

Lamennaisov filozofický tradicionalizmus a posun k liberalizmu

T. W. N.

11. decembra 2020 ✝ **Spoločnosť**

pokračovanie I. časti

Čelným útokom na Descartovu filozofiu, ktorého sa abbé dopustil dielom o náboženskej ľahostajnosti, si získal všeobecnú povesť jedného z najväčších súdobých apológov katolicizmu. Pozornejší čitateľ si však mohol v tej práci všimnúť zárodoky neskorších omylov, ktoré bude Lamennais o niekoľko rokov neskôr hlásať už úplne otvorene bez najmenej hanby.

Lamennaisa totiž neuspokojovala len, aj keď trefne mierená, kritika racionalizmu a náboženského skepticizmu; ukázalo sa, že jeho túžbou je vytvoriť vo filozofickej rovine systém, ktorý by bol konštruktívnou alternatívou proti osvietenskému kultu individuálneho rozumu. Ak v prvom zväzku *Esejí* len zbežne a v obrysoch, tak v nasledujúcich troch zväzkoch mu už venuje značnú pozornosť. Axiologickým základom, na ktorom stál celý Lamennaisov filozofický systém, bola bezmedzná viera v tzv. univerzálny rozum. Tento rozum, akoby verná „ozvena“ toho, v čo ľudský rod veril vo všetkých dobách, je neomylný, pretože za ním stojí všeobecná zhoda, *consensus communis*. Je tiež neomylný, pretože jeho základ tvorí zjavenie, ktoré dal človeku Boh v okamihu stvorenia, a ktoré je od tých dôb cez tradíciu stále odovzdávané ďalším pokoleniam. Prvotné zjavenie poučilo ľudstvo o takých pravdách, ako sú: Božia existencia, nesmrteľnosť duše, dodržiavanie morálnych príkazov, obsah prirodzeného práva alebo zásady spoločenského života. Podľa Lamennaisovej koncepcie metafyzického poznania, a dokonca ani morálne, nie je rozumom dosiahnuteľné; pokiaľ sa ním riadime, vedie nás to nakoniec k pochybnostiam.

Náboženstvo sa v priebehu dejín, čo sa týka jeho podstaty, nezmenilo, len rozvíjalo svoj prvotný obsah a menilo svoj „obal“. Univerzálny rozum vedie k prijatiu a uznaniu autority Cirkvi, pretože katolícke náboženstvo je vyššie rozvinutou formou náboženského vedomia ľudského rodu, ktoré tu bolo od samotného počiatku ľudstva. A preto nasleduje jasné vyústenie Lamennaisových myšlienok, ktorých záver bol zrejmý: Zjavenie pochádza od Boha, ale ľudstvo sa s ním neoznámilo skrz Katolícku cirkev, pretože ho poznalo už dávno pred založením Cirkvi. Lamennais bol presvedčený, že ním vymyslená idea všeobecného rozumu, ktorej sa nikdy nezriekol, uľahčí dialóg s ateistami a privedie ich späť do lona Cirkvi.

Časom, keď sa stal zjavným heretikom, doplnil svoju koncepciu univerzálného rozumu o teóriu „*troch cirkví*“, podľa ktorej „*prvotná cirkev, do ktorej patrili národy dávneho stredoveku, bola normou cirkvi židovskej, a následne kresťanskej*“. Vtedy už bez obalu hlásal, že „*Kresťanstvo neprinieslo svetú nové zjavenie, ale rozvinulo vieru vo všehomiere existencie ... nezrodilo sa, ale vzrástlo.*“

Aj keď si Lamennais vytýčil bezpochyby ušľachtilý cieľ, tzn. navrátiť viere nadradené miesto vo vzťahu k „*tyranii ľudského rozumu*“, tak rovnako ako ďalší zástupcovia filozofického tradicionalizmu, napadol samotné základy zjavenej viery. V dôsledku toho, čo stojí za pozornosť u Lamennaisa, rovnako ako

u neskorších predstaviteľov modernizmu, prejavil sklon k zmiešavaniu prirodzeného a nadprirodzeného poriadku, k popieraniu nadprirodzeného poriadku milosti, ktorý Lamennais nahrádzal „*prvotným a neustálym pôsobením nekonečnej substancie na celý konečný svet*“. Svoje názory na danú problematiku, ktoré sú v mnohých ohľadoch zhodné s omylmi hlásanými modernistami, neskôr podrobne vyložil v diele *Esquisse d'une philosophie* („Náčrt filozofie“).

portrét kráľa Karola X. Bourbonského

zdroj: wikimedia commons

Republikán a „katolícky“ liberál

20. roky 19. storočia sú v Lamennaisovom životopise predovšetkým obdobím rýchleho vývoja jeho názorov na spoločensko-politickú situáciu, najmä na vzájomné vzťahy medzi štátom a Cirkvou. Lamennais s nástupom Karola X. na francúzsky trón ešte viac vyostřil svoje protigalikánske publicistické ťaženie, ktoré teraz viedol so všetkou bezohľadnosťou. Následkom takéhoto nekompromisného stanoviska začala jeho osoba vzbudzovať stále väčšiu nechuť v kruhoch katolíckych legitimistov a medzi francúzskym duchovenstvom, ktoré naďalej s dojatím spomínalo na predrevolučnú dobu *ancien régime*. Proti Lamennaisovi sa vršili súdne žaloby zo strany obrancov „galikánskych slobôd“ a kráľovských úradov, stále častejšie pociťoval tresty väzenia a uvalené pokuty. K jednému z najznámejších súdnych procesov došlo po vydaní jeho knihy *De la religion considérée*, následkom čoho bol abbé Lamennais odsúdený za urážku kráľovského majestátu a podnecovanie spoločenských nepokojov k štrnástim dňom väzenia a vysokej peňažnej pokute.

A tak Lamennais pociťoval k Bourbonovcom stále väčší odpor; rástlo v ňom presvedčenie, že pre dobro Cirkvi je nutné čo najskôr pretrhnúť tradičný zväzok, ktorý doposiaľ spájal Cirkev s francúzskou monarchiou. „*Pokiaľ nevyliciteľne zaslepené úrady,*“ vyhlasoval vo svojej knihe *De la religion considérée* odsúdenej kráľovskou cenzúrou, „*sa chcú vrhnúť do priepasti, pokiaľ na seba samy uvalujú trest smrti, tak nad tým musí Cirkev dozaista smútiť. Avšak ani na chvíľu nezaváha, čo sa týka stanoviska, ktoré musí zaujať: stiahnuť sa z prevládajúceho spoločenského zmätku, ... trpezlivo čakať, čo Boh so svetom vykoná – také je posledné stanovisko Cirkvi.*“

V liste priateľovi, monarchistovi Berryerovi, otvorene predstavil svoj postoj k monarchistickému zriadeniu a myšlienke spojenectva trónu a oltára: „*Kráľovská vláda, hovoríš? Ale, drahý priateľ, tá už je odsúdená. Boh sa dotkol jej čela ako čela Kainovho. Medzi ňou a Bohom prebieha vojna. Čo nevidíš, ako sa od nej všetko odvracia, ako od veci na ktorej spočíva prekliatie? Priblíž sa k tej modle, ktorá sa rúti do úpadku. Žiadna ľudská ruka ju už nedokáže zachrániť pred záhubou. ... Podporovať kráľovskú moc by znamenalo podporovať protikresťanstvo v Európe. ... Predstavitelia štátnej moci sú skazení do špiku kosti a sú schopní plodiť len ovocie smrti. Svojou skazenosťou otravujú všetkých, ktorí sa k nim priblížia, alebo sa s nimi spoja. Pozri sa len na naše duchovenstvo!*“

Náboženská politika v poslednom období vlády Karola X. Lamennaisove presvedčenie len posilnila; podliehajúc tlaku liberálnej opozície a náchylný k prílišným ústupkom, kráľ vydal v roku 1828 dve nariadenia, tzv. ordonancie, ktorých ustanovenie obmedzovalo pôsobnosť Katolíckej cirkvi, okrem iného katolícke školstvo a rehoľný život. V celej krajine to zabublalo, k početným protestom sa pridali aj abbé Lamennais. Vo svojom protimonarchistickom manifeste *Progrès de la Révolution et de la guerre contre l'Église* („Pokrok revolúcie a vojna proti Cirkvi“) sa otvorene deklaroval ako republikán, ktorý stále prívetivejším okom pozerá smerom k liberalizmu. To všetko ešte robil pod heslom zaistiť Katolíckej cirkvi slobodné pôsobenie, aj keď očarovanie liberalizmom sa už nedalo skryť.

„*Domáhame sa,*“ písal, „*slobody pre Katolícku cirkev, zaručovanú ústavou všetkým náboženstvám, ktorej výhody využívajú protestanti aj židia a užívali by ich dokonca aj prívrženci Buddhu a Mohameda, keby vo Francúzsku nejakí boli. ... Požadujeme slobodu svedomia, slobodu tlače, slobodu výučby.*“

Všetko toto sprevádzala naivná viera, ktorú v ďalšom storočí zdieľali stúpenci *nouvelle théologie*, a ktorá neskôr ovplyvnila aj II. vatikánsky koncil, že „*pravda nevznáša svoj nárok inak, než silou samotnej pravdy*“.

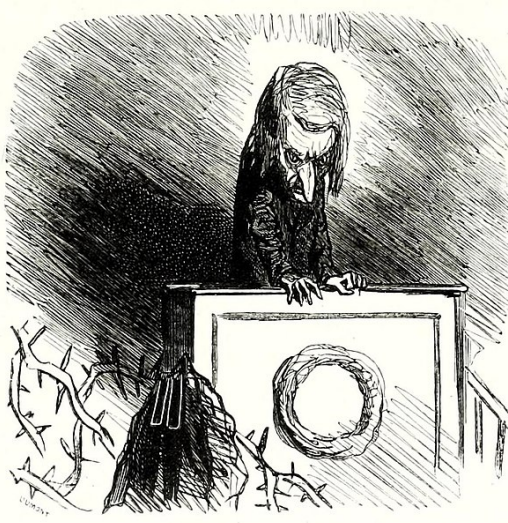
„*Neobmedzená sloboda je nutná,*“ hlásal, „*aby sa pravdy, ktoré zachránia svet, pokým je ešte čo zachraňovať, mohli rozvíjať ako im náleží.*“ A na inom mieste dodáva: „*Miesto jednej viery povstali nespočetné zástupy navzájom si odporujúcich názorov, vtedy nie je možné jednotu navrátiť inak, než pomocou slobodnej diskusie.*“

Z Ríma do La Chesnaie

Napriek svojej svetonázorovej evolúcii mohol abbé Lamennais aj naďalej počítať s priazňou Apoštolského stolca. Keď sa Lamennais v roku 1824 objavil vo večnom meste, čakalo ho neobvyklé prijatie. Na príkaz pápeža Leva XII. mu bol pridelený apartmán v *Collegium Romanum* a sám Svätý otec mu udelil tri audiencie. Rím v Lamennaisovi videl predchodcu francúzskeho ultramontanizmu a neúnavného bojovníka proti galikanizmu. Lev XII. v priebehu zasadania konzistória vymenoval v marci 1825 jedného kardinála *in pecore*¹, pričom vyhlásil, že ide o „*muža veľkého nadania a vynikajúceho učenca, ktorého spisy, opierajúce sa o pôvodné pramene, preukázali náboženstvu veľkú službu a naplnili Európu radosťou a obdivom.*“

Mnohí sa vtedy domnievali, že kardinálsky klobúk náleží práve Lamennaisovi. Rovnaká fáma neúnavne kolovala aj ďalší rok po poslednom konzistóriu za pontifikátu Leva XII. Skutočnosť však bola iná. Pravdou však zostáva, že pápež svoje sympatie k abbé Lamennaisovi neskrýval. O tom svedčí nielen to, že Lev XII.

nedbal na varovné hlasy niektorých francúzskych hierarchov na čele s kardinálom Anne-Louis-Henrim de la Fare, ktorí sa dožadovali odsúdenia Lamennaisových názorov. Pápež sa po jednej audiencii, v priebehu ktorej viedol s Lamennaisom rozhovor, zveril kardinálovi Turiosiemu s veľmi výstižným postrehom: „*Tento Francúz je neobyčajná osobnosť. Má skvelý spisovateľský talent a bohaté znalosti. Avšak patrí do počtu tých nadšených milovníkov dokonalosti, ktorí by v celom svete vytvorili zmätok, keby im bola ponechaná voľnosť.*“

karikatúra Lamennaisa zriekajúceho sa kňazstva

zdroj: wikimedia commons

Na počiatku roku 1825 sa abbé Lamennais vydal spolu s abbé Gerbertom, neskorším perpignanským biskupom, vtedy jeho najvernejším žiakom, do rodného Bretónska, kde na statku svojho otca La Chesnaie založil nevelké študijné združenie, čím naplňal svoju novú hlavnú zásadu: „*Aby človek mohol na svoju dobu pôsobiť, musí ju najskôr pochopiť.*“ Mal v úmysle vychovať novú katolícku intelektuálnu elitu, ktorá, vzdelaná takmer vo všetkých vedných oboroch, by bola schopná nielen perom brániť učenie Cirkvi, ale tiež zahájiť proces smerujúci ku konečnému zmiereniu katolíckeho náboženstva s modernou civilizáciou. Sníval dokonca aj o spísaní katolíckej encyklopédie, ktorá by bola protiváhou deistickej encyklopédie vydanej v predchádzajúcom storočí.

Okolo Lamennaisa sa vzápätí vytvorila skupina oddaných mladých, schopných a nadaných ľudí. Patrili k nim okrem iných abbé Lacordaire, gróf de Montalembert, abbé Combalot, abbé Gaume, abbé Rohrbecher, Casalés, Hercé, de Salinis – neskorší arcibiskup z Auch, abbé Gousset – neskorší kardinál a remešský arcibiskup, abbé Doney – neskorší montaubanský biskup, Guéranger – budúci opát Solesmes a zakladateľ liturgického hnutia. Množstvo z nich bude v neďalekej budúcnosti zastávať vysoké cirkevné úrady, a napriek tomu, že nikto z nich nepôjde za Lamennaisom cestou otvorenej vzbury, tak, ako napísal odchovanec La Chesnaie abbé Lacordaire, budú „*ako drahocenné semienka jeho ideí dozrievať pre dobro budúcnosti*“. Hlásnou trúbou vznikajúceho hnutia, nazvaného menesiánske, ktorého tromi základnými stĺpmi boli viera v univerzálny rozum, prijatie moderných slobôd a ultramontanizmus, sa v počiatočnom období stal mesačník *Mémorial Catholique*, neoficiálne vydávaný pod vedením samotného Lamennaisa.

Vzťah prívržencov menesiánskej školy k Lamennaisovi popisuje jeho životopisec Spuller nasledovne: „*Pre svojich spolupracovníkov sa stal viac než majstrom, jeho rady a odporúčania boli úzkostlivo dodržiavané. Bol pre nich otcom, modlársky uctievaným celou plejádou mladých duší, plných*

nadania a zápalu, medzi ktorými sa nachádzali hviezdy prvej akosti.“

Lamennais vrele cily svojich žiakov opätoval, bol však zároveň človekom, ktorý na intelektuálnom poli vyžadoval úplnú podriadenosť. Najviac neznášal, keď mu niekto odporoval, rozčuľovala ho akákoľvek kritika myšlienok, či už vlastných, alebo tých, ktoré za vlastné prijal. Parížsky arcibiskup Quelen, ktorý sa ako jeden z mnohých francúzskych hierarchov Lamennaisovi znepáčil, o ňom vyhlásil, že *„robí zo svojich osobných názorov dogmy“*.

Dôsledne odmietal *„puntičkársku a upadnutú scholastiku“*, ktorá v ňom vyvolávala najväčšiu mieru znechutenia. Už od počiatku jeho kňazskej cesty sa u neho prejavoval na duchovného pozoruhodný odpor k cirkevnej disciplíne, ktorý časom len silnel. Stále viac ho hnevalo, že Cirkev nehľadá cesty k zblíženiu s moderným svetom, že dokonca svoju odlišnosť ešte viac zdôrazňuje. Celým srdcom, rovnako ako dnešní modernisti, nenávidel predpísaný kňazský úbor. Otvorene pohrdal kňazskou sutanou, ktorú, s výnimkou niekoľkých málo verejných vystúpení, a to tiež len v prvých rokoch po vysvätení, odmietal nosiť. Chodil, ako udáva jeho blízky priateľ a žiak Lacordaire, *„v dlhom hnedom redingote, v pantalónoch siahajúcich po kolená a čiernych pančuchách; a to všetko dopĺňal už značne obnosený slamák. Skôr by ho bolo možné pokladať za provinciálneho kostolníka, než za katolíckeho kňaza“*.

Autor Lamennaisovho životopisu, prof. Peter N. Stearns, píše: *„Nikdy plne neprijal ducha svojho povolania, najmä nie v súvislosti s disciplínou, čo nakoniec viedlo k rozchodu s Cirkvou. Nikdy sa bez výhrad nepodriadil vedeniu žiadneho biskupa...“*

I Kardinál *in pecore* je ten, komu pápež udelil hodnosť kardinála tajne a zverejnenie tohto aktu si nechal na vhodnejšiu dobu.

PODPORTE NÁS! Pomôže nám každé EURO! Spoločnými silami prebudíme svedomie Slovenska, bojujme za Vieru a hodnoty kresťanskej civilizácie. Bez Vás Christianitas.sk nezvládneme financovať. Ďakujeme!

Bankové spojenie: **SK776500000000020594299**

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/lamennaisov-filozoficky-tradicionalizmus-a-posun-k-liberalizmu/>